

BRYGGERI- STREJKEN 1985

Faglig aktivisme, ressourcemobilisering og lederskab

Af Jesper Jørgensen

Interessekonflikter på arbejdsmarkedet bliver i overvejende grad håndteret af institutionaliserede forhandlinger, men i omegnen af det formelle system praktiseres faglig aktivisme. Baseret på blandt andet interviews med involverede aktivister ser forfatteren nærmere på ressourcemobilisering og lederskab op til og under de københavnske bryggeriarbejderes 8 ugers overenskomststridige strejke i 1985.

Siden Septemberforliget i 1899 er interessekonflikter på arbejdsmarkedet i overvejende grad blevet håndteret af institutionaliserede forhandlinger mellem arbejdsmarkedets parter, overenskomster, arbejdsretsdomstole, trepartsforhandlinger og til tider statslig intervention, også kaldet den danske eller nordiske model. Men det er som bekendt ikke hele historien. I omegnen af det formelle system praktiseres i varierende grad faglig aktivisme i form af informations- og påvirkningskampagner, organisering, indsamlinger, happenings, demonstrationer, strejker, blokader, hærværk og efterretning-liggende aktiviteter (i form af informationsindhentning og overvågning).¹

Den faglige aktivisme udgår i udgangspunktet fra arbejderbevægelsens periferi med det formål at overskride fagpolitikens formelle arena,² eller sagt mere populært; at flytte kampzonen fra hovedorganisationernes mødelokaler til gaden og den bredere offentlighed. Som i anden politisk aktivisme er forestillingen, at det etablerede politiske system ikke kan eller vil tage hånd om væsentlige problemstillinger. Den faglige aktivisme adresserer i forlængelse

heraf ikke kun konkrete problemstillinger omkring løn- og arbejdsvilkår, men trækker samtidig på en aktivistisk tradition, der har sigte på at udfordre og ændre selve samfundsindretningen. Aktivismen er et forsøg på at fremme kollektive interesser med ikke-konventionelle midler og uden om de etablerede kanaler.³ Selvom disse udenomsinstitutionelle aktiviteter kan være både ulovlige, uønskede og til tider marginale, er de derfor værd at studere i et historisk

Demonstration den 28. maj 1985 med Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg i front. Finn Sørensen i hvid skjorte midt for. (Foto: Ole Wildt)

perspektiv for at forstå de underliggende magtkampe og udviklingen af det samfund, vi lever i.

Inden for de seneste år har der været en tendens inden for både den sociologiske og historiske forskning i retning af en stigende interesse for personlige og emotionelle faktorer i analyser af politisk aktivisme.⁴ Dette ligger i forlængelse af en opfattelse af aktivisme som mere end et kalkuleret fænomen, som

noget der indebærer elementer af følelser, spontanitet og oplevet nødvendighed.⁵ I det perspektiv indeholder aktivisme et kognitivt arbejde med at afveje og retfærdiggøre deltagelse. Beslutningen om at deltage er individuel og har dermed en subjektiv dimension.⁶ Dette spor vil blive forfulgt her i artiklen.

Den historiske case er den 8 uger lange bryggeriarbejderstrejke i København i 1985. Den handlede i sin kerne om et forsvar for gode jobs, der var truet af den teknologiske udvikling og udflytning af produktion, især opførelsen af et bryggeri i Fredericia i 1979. Kvindelige Bryggeriarbejderes Fagforening og Bryggeriarbejdernes Fagforening for København og Omegn (kaldet mandlig afdeling) og flertallet af deres ca. 3.600 medlemmer på Carlsberg og Tuborg ønskede garantier mod nedlæggelse af arbejdspladser i København. Det lykkedes imidlertid ikke for de to fagforeninger at blive enig med ledelsen om en fornyelse af en rammeaftale fra 1980. Strejken, der brød ud den 9. maj 1985, blev kendt overenskomststridig i Arbejdsretten og endte til sidst med, at bryggeriarbejderne den 4. juli besluttede at gå i arbejde igen. Afgørende blev det til sidst, at De forende Bryggerier efter trusler om en stor fyringsrunde lovede at genantage alle de strejkende. Først et halvt år senere blev der indgået en ny rammeaftale, der var dårligere end bryggeriets oprindelige tilbud. De to fagforeninger blev lagt sammen i 1986. Tuborg blev nedlagt i 1996, og Carlsbergs sidste masseproduktion i København blev i 2008 flyttet til Fredericia.⁷

Strejken i 1985 var stor og fuld af protestaktivitet. Den indeholdt alle de overfor nævnte aktionsformer. Selv de efterretningstilsvarende aktiviteter, der blev varetaget af Blokadeudvalgets Efterretningstjeneste (BET). Navnet var måske nok valgt med et glimt i øjet, men ikke desto mindre beskæftigede gruppen sig med overvågning (af øltransport). Strejken er derudover også god som case, fordi de fleste af aktivisterne stadig lever og derfor giver gode muligheder for at inddrage den subjektive dimension og det individuelle perspektiv på strejkeorganisationens ressourcemobilisering, som denne artikel ønsker at komme til en nærmere forståelse af.

Historiografi

Den forskningsmæssige interesse for den faglig aktivismes historie har til en vis grad fulgt den faglige aktivismes konjunkturer. Efter Murens fald svækkedes således begge dele, men de senere år ser det ud til at forskning i emnet igen har fået et vist momentum. F.eks. var der på XV Nordic Labour History Conference i januar 2022 seks sessioner, der direkte omhandlede faglig aktivisme, bl.a. under tracket 'Political Activism and Labour Protest'.

Internationalt er der for tiden en betydelig tendens til studier med fokus

på komparative, transnationale, lokale/globale, nord/syd-, køns- og race-perspektiver,⁸ samtidig med at mange undersøgelser stadig tager udgangspunkt i enkelte strejker i en national kontekst.⁹

I Danmark har feltet siden 1980'erne været forholdsvist lille. Flemming Mikkelsen har siden sin doktorafhandling *Arbejdskonflikter i Skandinavien 1848-1980* (1992) arbejdet med arbejdskonflikter ud fra en sociologisk-historisk tilgang. Med et overvejende kvantitativt fokus på kollektive aktioner har han identificeret tre bølger af "social movement unionism" (SMU) i Danmark, henholdsvis årene 1917-1920, 1943-1946 og 1968-1985. SMU defineres her som "an activist mobilization-based unionism that, in contrast to established insider unionism, pushes for substantial social change".¹⁰ Flemming Mikkelsen har senest behandlet anden og tredje bølge, hvor han bl.a. fremhæver, at de alternative protestorganisationer nok kunne være i opposition til den etablerede fagbevægelse, men at de samtidig var afhængige af dens ressourcer.¹¹ To andre historikere, Knud Knudsen og Peter Birke, har undersøgt udviklingen i arbejdskonflikterne i perioderne 1870-1940 og 1950-1973. Knud Knudsens omdrejningspunkt er i høj grad det etablerede systems håndtering af konflikter på arbejdermarkedet i mellemkrigstiden, hvor overenskomstforhandlingerne i stigende grad blev centraliseret, og hvor der blev skabt præcedens for politiske indgreb. Peter Birke analyserer interaktionen mellem arbejdskampe, fagbevægelsen og nye sociale bevægelser og læser periodens mange overenskomststridige (vilde) strejker i Danmark og Tyskland som udtryk for utilfredshed med konstante rationaliseringer, de institutionaliserede arbejdsmarkedsparters konsensus om løntilbageholdenhed og en brudt samfundspagt om "sozialen Symmetrie".¹² Samlet set giver de tre undersøgelser en god ramme for videre studier. Deres tilgange til feltet er forskellige, men indrammer vigtige problemstillinger og sætter retning for nye studier. Det springer især i øjnene, at tiden efter 1973 ikke er undersøgt mere i dybden for det private arbejdsmarkeds vedkommende og fra aktivisternes perspektiv.

Dermed ikke sagt, at der ikke er lavet både større og mindre undersøgelser, der berører faglig aktivisme fra 1970'erne og frem. Der har dels været fokus på forestillinger om kvinder, køn og ligestilling, bl.a. baseret på kvindelige bryggeriarbejdes erindringer,¹³ af faglige konflikter i et efterretningsperspektiv¹⁴ og af offentligt ansatte.¹⁵ Dels har involverede aktivister selv behandlet periodens strejker, hvor overfor naturligvis fordres en vis kritisk distance. Mest omfattende af Hans Jørgen Vad med bogen *Påskestrejkerne 1985 – ti dage der rystede Schlüter*, der omhandler de overenskomststridige strejker efter Schlüter-regeringens indgreb i overenskomstforhandlingerne i foråret 1985. Strejkerne udgjorde en vigtig kontekst for Bryggeristrejken, der brød ud kun en lille måned efter. De københavnske bryggeriarbejdere deltog også aktivt i På-

skestrejkerne og stod med de mandlige bryggeriarbejderes formand, Holger Foss, i front som bannerfører for en idé om, at de store industriarbejdspladser skulle gå i spidsen for en fortsat organisering af faglige initiativer og aktioner mod den borgerlige regering, også kaldet Bryg-initiativet.¹⁶ Påskestrejkernes politiske perspektiv om at vælte regeringen viser, at de store faglige konflikter var tæt sammenvævet med periodens venstreorienterede protestbevægelser.

Vedrørende Bryggeristrejken specifikt er den mest grundige skildring Finn Sørensens opslag "Bryggeristrejken 1985" på Leksikon for det 21. århundrede. Den er bl.a. baseret på pjecen *Erfaringerne fra bryggeriarbejdernes strejke 1985*, som er Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg gennemgang af strejkeorganisationen og de mange forskellige aktiviteter under strejken samt dets efterevaluering af, hvorfor det gik, som det gik. Hovedansvaret for nederlaget lægges her på Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbund, der ikke ville åbne dets strejkekasse for de københavnske bryggeriarbejdere.¹⁷

Teoretisk ramme: ressourcemobilisering

I tråd med Flemming Mikkelsens forskning tilgås emnet her med inspiration fra samfundsvidenskabelige studier af politisk protest, hvor paradigmeskabende sociologer som Charles Tilly, John D. McCarthy, Mayer N. Zald og Doug McAdam har fremhævet vigtigheden af 'organisation' og 'ressourcer'. De har peget på mobilisering af ressourcer og opbygning af effektive organisationer som en nøgle til at forstå fremkomsten, effekten og levedygtigheden af politisk aktivisme. Aktivisme og protest opstår ikke blot, hvor utilfredsheden er størst, men hvor eksisterende ressourcer og organisatorisk kapacitet kan mobiliseres til at give stemme til utilfredsheden.¹⁸

I denne form for analyser er den primære mobiliserende enhed den såkaldte 'social movement organization' (SMO), der har en relativ klar struktur samt definerede roller og mål. Det er videre blev fremhævet, at disse organisationer mobiliserer, ophober og lever af mindst fem typer af ressourcer: 1) *materielle ressourcer* (penge, bygninger, kommunikationsredskaber, transportmidler, kontorfaciliteter etc.); 2) *menneskelige ressourcer* (frivillige samt adgang til ekspertise og erfaringer); 3) *social-organisatoriske ressourcer* (eksisterende sociale netværk som venner, kollegaer, naboer etc.); 4) *moralske ressourcer* (legitimitet og solidarisk/sympatisk folkelig opbakning); og 5) *kulturelle ressourcer* (viden om forskellige protestrepertoarer, kulturelle koder, symboler og forståelsesrammer; produktion af speciallitteratur, film, musik etc.). Forholdet mellem ressourcer og organisation er dialektisk: sociale bevægelsesorganisationer opstår, hvor ressourcer er befordrende og faciliterende, men deres overlevelse og vækst afhænger af evnen til at tiltrække og udnytte nye strømme af ressour-

cer.¹⁹ Artiklen vil undersøge disse typer af ressourcemobilisering, men ikke systematisk og fuldkomment.

Hovedperspektivet er i stedet de enkelte aktivister og deres livshistorier. Undersøgelsens tilgang relaterer sig derfor også til begrebet *livshistorie* (Life History), der rummer et erklæret mål om at få indsigt i bredere menneskelige forhold ved at opnå viden om og forstå menneskelige erfaringer. Livshistoriske studier stræber efter at dokumentere nuancer, kompleksitet og mening i et givet liv, og for at forstå et individuelt liv i sin kontekst, må man forstå kompleksiteten af liv i det pågældende samfund (*community*).²⁰ Det er undersøgelsens forhåndsantagelse, at individniveauet kan bidrage til forståelsen af det komplekse sammenspil mellem de forskellige analyseniveauer (mikro-, meso- og makroniveau) og overskride den snævre analytiske distinktion mellem instrumentale, solidaritetsbårne eller ideologiske motivationer bag et aktivistisk engagement, der ofte læses ind i aktivisternes handle.²¹

Konkret behandles ressourcemobiliseringen i det følgende gennem en introduktion til Socialistiske Bryggeriarbejdere, som flere af interviewpersonerne var tilknyttet i 1970'erne, og hvor et nyt venstreoppositionelt, ideologiskbettinget rationale og netværk blev etableret. Dernæst undersøges to af strejkens mest ledende personers livshistorier frem til strejken, og gennem dem gives et indblik i de forskellige typer af ressourcer, som aktivisterne trak ind i konflikten. Endelig vil mobiliseringen af menneskelige og pekuniære ressourcer under strejken blive behandlet. Dels i et afsnit om strejkeledelse, herunder rekrutteringen til og uformelle ledelse af Aktionsudvalget. Dels i et afsnit om den afgørende betydning af pengeindsamling og uddeling af strejkeunderstøttelse, som fagforeningsledelsen var dybt involveret i.

Metodiske overvejelser

Den primære empiri for undersøgelsen er interviews med personer, der deltog i Bryggeristrejken. De er udvalgt dynamisk, det vil sige, at der i praksis er blev taget udgangspunkt i én aktivist, Finn Sørensen, der afleverede sine papirer fra Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg og Venstresocialisternes Bryggeribranchegruppe til Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv i 2020. Derfra blev undersøgelsen udvidet til andre medlemmer af Aktionsudvalget, ansvarlige for undervalg og andre centralt placerede aktører, herunder Barbara Kryger, formand for Kvindelige Bryggeriarbejderes Fagforening. Interviewpersonerne blev alle spurgt om, hvem de mente kunne belyse problemstillingen om faglige aktivisme under Bryggeristrejken yderligere. Ikke alle forslag blev forfulgt. Denne dynamiske tilgang har oplagt den ulempe, at der er risiko for at udvælge aktører, der forstærker bestemte syn

på problemstillingen. På den anden side bidrog tilgangen til en kumulativ indtrængning i emnet, hvor det ene interview berigede det næste og fortættede en forståelse af den aktivistiske praksis og kultur på De forenede Bryggerier (Carlsberg og Tuborg), og hvor hypoteser kunne afprøves udvejs.

Samme tilgang er blevet brugt under de enkelte interviews, der kun har været løst struktureret over emnet. I hovedsagen har det været hensigten at give rum for den interviewede til at komme ind på de elementer, som de skønnede vigtigst i sammenhængen. En af de danske pionerer inden for arbejdet med erindringer med relation til arbejderhistorie, Carl Erik Andresen, der sammen med Jørgen Burchardt og Flemming Mikkelsen i 1979 udgav bogen *Arbejdererindringer*,²² har netop argumenteret for denne tilgangs fordele. Desuden fremdrager han betydningen af gentagelser i interviewpersonernes erindringer, som en indikator for hvornår man ikke kan opnå dybere indsigt i substansen:

“Ved at knytte indsamlingen til et bestemt emne kan man begynde med en enkelt erindring, som har fortalt meget inden for sit emne. De næste føjer så væsentligt nye ting til, men efterhånden begynder der at komme gentagelser, og man får fornemmelsen af, at det vil være svært at trænge længere ind i emnet ved hjælp af interviews.”²³

Hertil kunne man tilføje, at gentagelserne ligeledes med en vis sandsynlighed indikerer centrale forhold. Flere emner og episoder går igen i interviewene, men især emner som finansiering og ledelsen af strejken bliver taget op af alle aktivisterne. Det kan der være flere grunde til. I udgangspunktet må man gå ud fra, at det er problemstillinger, som aktivisterne i dag vurderer som vigtige, men de enkelte fortællinger vil også være påvirket af de kollektive fortællinger, den kollektive erindring, som er blevet konstrueret efterfølgende. Her kan et righoldigt arkivmateriale komplementere og korrigere. Til gengæld er der også detaljer, som der nu kan tales mere åbent om, når begivenhederne er kommet på afstand og ikke længere er følsomme eller hemmelige. Det gælder især for finansieringsdelen. Interviewerens iscenesættelse af interviewet og selve spørgsmålenes formulering indvirker også på erindringerne.²⁴ Der er under interviewene f.eks. spurgt særligt ind til, hvordan Aktionsudvalget blev sammensat, og hvem der agerede som ledere under strejken, formelt og uformelt, fordi det på forhånd blev vurderet til at være et centralt emne at tage fat på i forhold til mobiliseringen af ressourcer, og fordi lederskab er underbelyst inden for forskningen i sociale bevægelser, da det strider mod idealer om kollektivitet og spontanitet blandt både aktivister og forskere.²⁵

En andet oplagt spørgsmål er, hvem de udvalgte aktivister repræsenterer

Figur 1: Interviewede aktivister fra Bryggeristrejken 1985²⁷

Navn (fødeår)	Dato for interview	Sted for interview	Placering i strejkeorganisationen	Partimedlemskab (1985)
Finn Sørensen (1946)	7. juni 2022	Kolonihavehus, Amager	Medlem af Aktionsudvalget	Venstresocialisterne
Keld Flintø (1952)	28. juni 2022	Private hjem, Bispebjerg	Tilknyttet Blokadeudvalget	Venstresocialisterne
Bjarne A. Frandsen (1947)	1. august 2022	Arbejdermuseet, København K	Sekretær for Aktionsudvalget	Venstresocialisterne
Bolette Munch-Petersen (1952)	8. august 2022	Arbejdermuseet, København K	Medlem af Aktionsudvalget	Ikke partiorganiseret
Barbara Kryger Villemos (1945)	12. august 2022	Private hjem, Amager	Formand for Kvindelige Bryggeriarbejderes Fagforening og medlem af Store Forhandlingsudvalg	Ikke partiorganiseret
Tage Arentoft (1952)	15. august 2022	Arbejdermuseet, København K	Tilknyttet Indsamlingsudvalget og arbejdsmiljørepræsentant	Venstresocialisterne
Poul Petersen (1945)	24. august 2022	Private hjem, Vedbæk	Ansvarlig for Arbejdspladsudvalget	Venstresocialisterne
Bjarne Mortensen (1951)	25. august 2022	Kolonihavehus, Brøndby	Ansvarlig for Indsamlingsudvalget, medlem af Store Forhandlingsudvalg og TR	Socialistisk Folkeparti
Annie Mortensen (1950)	25. august 2022	Kolonihavehus, Brøndby	Tilknyttet Indsamlingsudvalget, medlem af Store Forhandlingsudvalg og TR	Ikke partiorganiseret

ud over sig selv. Det er her oplagt, at de ikke udgjorde en gennemsnitlig deltager i strejken. De var alle en del af strejkens ledelseslag, der løst anslået bestod af omkring 50-70 mennesker. Formelt udgjorde Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalgs 6 medlemmer ledelsen mellem stormøderne, hvor der løbende blev stemt om, om strejken skulle forsætte eller afblæses. Internt blev det dog bestemt, at strejkens "politiske ledelse" udgjordes af Aktionsudvalget og Store Forhandlingsudvalg, der bestod af 10 personer (de to fagforeningers

daglige ledelser samt en mandlig og en kvindelig TR fra hvert bryggeri samt fagbladets redaktør, Flemming Carlsen).²⁶ Dertil havde 7 særudvalgsansvarlige og et ukendt antal udvalgstilknyttede aktivister samt 20 tillidsrepræsentanter og 20 tillidsrepræsentantsuppleanter indflydelse på strejkens daglige aktiviteter. De 9 aktivisters placering i strejkeorganisationen kan ses af Figur 1.

Socialistiske Bryggeriarbejdere

Konflikten bag Bryggeristrejken i 1985 havde på sin vis været længe undervejs. Allerede 8 år før, i foråret 1977, under indtryk af planerne om et kommende stort bryggeri i Fredericia og den på det tidspunkt igangværende BT-konflikt, så netværket Socialistiske Bryggeriarbejdere (SB) for sig, at det var nødvendigt med en hård kamp mod De forenede Bryggeriers (DfB) ledelse, hvis bryggeriarbejderfaget skulle overleve i København:

“Koncernens bryggeri i Fredericia skal sikre DfB i den skærpede konkurrence – først og fremmest med europæiske bryggerier [...] Det kan være DfB flintrende ligegyldigt, hvor øllet brygges og tappes, bare det sker billigt og med så få besværlige arbejdere som muligt. Og det er lige netop, hvad Fredericiabryggeriet er skræddersyet til. Moderne automatik og styringsprincipper hele vejen igennem og ikke ret megen menneskelig arbejdskraft [...] I 1980’erne vil man tænke tilbage på de københavnske bryggeriarbejdere – og det er os – på samme måde, som vi nu mindes bryggerhestene. Hvis vi ikke sætter en kæp i hjulet, kan vi se frem til at blive et førtidspensioneret københavnerminde. Vi må forberede os allerede nu.”²⁸

De socialistiske bryggeriarbejdere lagde selv vægt på, at de ikke som sådan var imod den teknologiske udvikling eller imod modernisering af produktionsanlægget, dvs. en øget automatisering af fremstillingsprocessen, men de var imod, at firmaets gevinst ved rationalisering og effektivisering ikke kom bryggeriarbejderne til gode. De ville til gengæld for deres arbejdsindsats have ordentlige jobs med højere løn og lavere arbejdstid. De var samtidig indstillet på, at der skulle kæmpes for resultaterne. Under ingen omstændigheder ville de være “passive tilskuere til at vores arbejdsplads bliver revet bort under os”.²⁷ Denne analyse blev yderligere mangfoldiggjort året efter med Politisk Revys bryggerigruppens udgivelse af *Bryggeriarbejderne og ølkapitalen. Elefanterne drager vestpå*. Her blev det igen slået fast, at Det forenede Bryggeriers hensigt med at bygge et bryggeri i Fredericia og producere mere øl i udlandet var “at sikre og forøge profitten”. For at nå dette mål satsede bryggerikoncernen på nedlæggelse og flytning af arbejdsarbejdspladser til steder, hvor der ikke var

tradition for faglig organisering og arbejdskampe – samme strategi som andre “monopolkapitaler” havde gjort brug af inden for andre brancher. Det var derfor ikke et spørgsmål, om der kom en faglig konflikt mellem ledelsen og bryggeriarbejderne i København, men om *hvornår* den faglige konflikt blev til en “åben konfrontation”.²⁹

SB var oprindeligt opstået omkring en gruppe af bryggeriarbejdere, der havde været involveret i udarbejdelsen af den såkaldte *Bryggerirapporten* om arbejdsmiljøproblemerne med støj og skiftehold i 1973. De fortsatte med at mødes i regi uden for den etablerede fagforenings- og klubstruktur og begyndte fra efteråret 1973 at udgive sit eget blad, *SB*. Den konkrete anledning til udgivelsen var nogle foregående arbejdsnedlæggelser i slutningen af august i forbindelse med Arbejdsrettens afgørelse i Hope Computer-sagen, hvor bryggerifagforeningernes reaktion ikke blev opfattet som tilstrækkelig.³¹ I bladets andet nummer blev det gjort klart, at gruppen opfattede sig selv som i opposition til fagforeningsledelserne og klubbestyrelserne på Carlsberg og Tuborg:

“Fagforeningerne og klubberne er nemlig gået ind i et snævert samarbejde med bryggeriets ledelse, og for at få dette samarbejde til at køre så godt som muligt, er arbejdernes tillidsrepræsentanter begyndt at påtage sig rollen som politibetjent. Det hører desværre ikke til sjældenhederne, at en tillidsrepræsentant fyrer en arbejder eller truer med det.”³²

SB var ikke tilknyttet en partiorganisation, men var domineret af aktivister fra Kommunistisk Forbund (KF),³³ der dannedes i 1973 af en gruppe tidligere medlemmer af Venstresocialisterne (VS). KF var også repræsenteret på andre arbejdspladser som B&W, Aarhus Havn og Aalborg Værft (Socialistiske Værftsarbejdere), men SB var øjensynligt det nye venstres mest vellykkede fagoppositionelle initiativ siden Den faglige Gruppe i Odense (især Lindøværftet) i slutningen af 1960'erne.³⁴ Tilsyneladende indstillede SB sin virksomhed omkring 1977. KF vendte tilbage til VS i 1980.

Bjarne Mortensen, der var medlem af Socialistisk Folkeparti (SF), var en kortere overgang tilknyttet SB, men trak sig fra gruppen netop på spørgsmålet om opfattelsen af fagforeningerne:

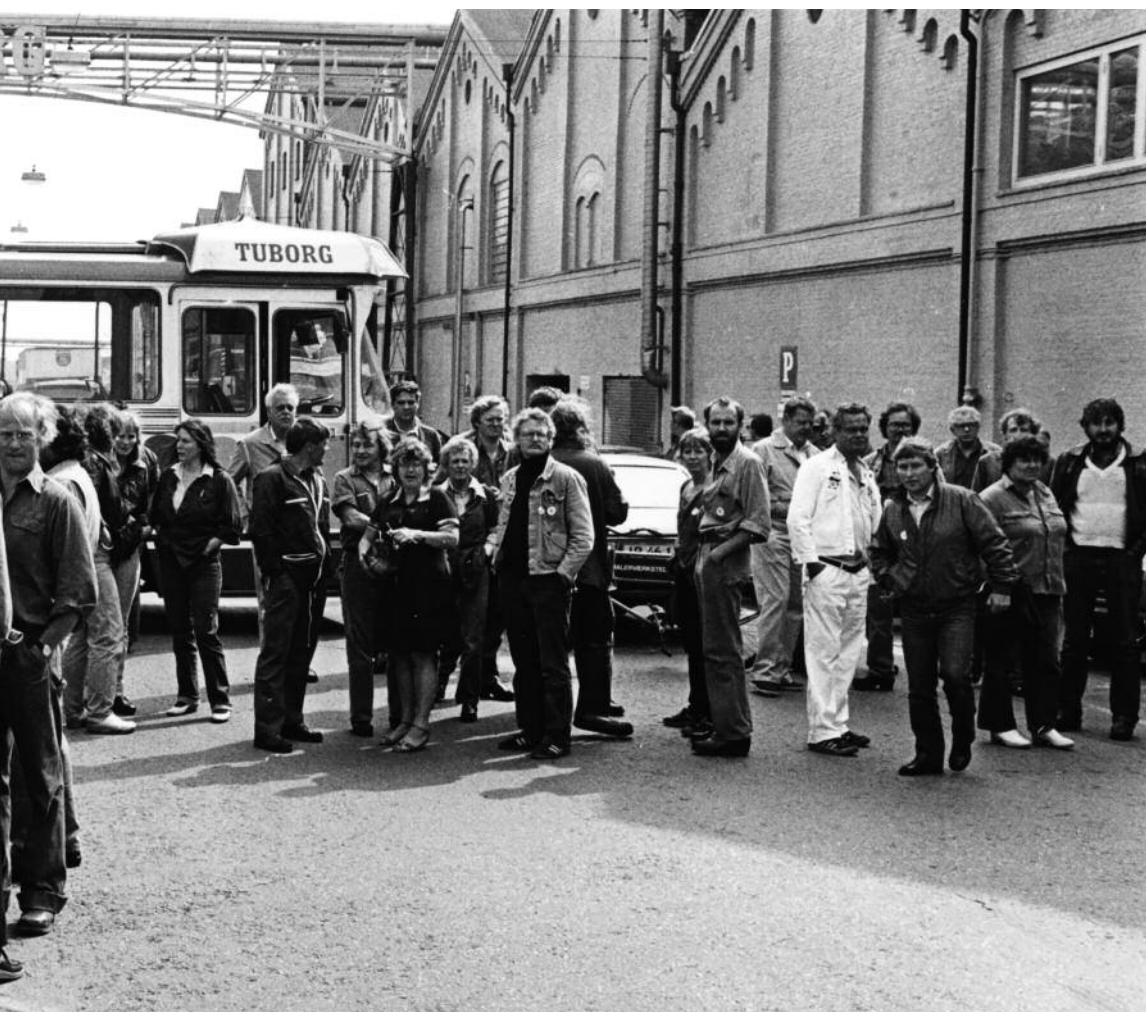
“Det er jo en gruppe af unge entusiastiske mennesker [...] som har det formål at demokratisere vores fagforening, i virkeligheden, og at selvfølgelig bevare klassekampsperspektivet i forhold til medlemmer og sådan noget. Vi fostrer jo en lang række god idé, der bliver hamret ned af Holger Foss, hver gang vi bare stikker hovedet frem [...] Altså, årsagen til, at der er nogen af os, der bryder med dem, det er jo VS-strategien, som vi jo opdager, det går

Sympatiblokade på Tuborg under HT-konflikten i 1984. Bagerst ved forderene til bussen står Holger Foss. Foran til højre ses Poul Petersen i cowboyjakke og Torben Olsen til højre for manden i hvidt arbejdstøj. (Foto: Ole Wildt)

ud på, at man i virkeligheden skal nedbryde fagforeningen og have sådan en mere autonom holdning til, hvordan man skulle organisere sig.”³⁵

Uanset at unge SF’ere faldt fra, men alligevel samarbejdede med dem omkring en “demokratisering” af fagforeningerne, var der med Socialistiske Bryggerarbejdere trådt en ny venstreopposition ind i den faglige kamp i den københavnske bryggeribranche. Især følte de, som Bjarne Mortensen er inde på, at der i den mandlige afdeling med en dominerende Holger Foss i spidsen var behov for en fornyelse af ledelseskulturen og en større grad af aktiv inddragelse af medlemmerne. De gamle positioner domineret af tillidsfolk med medlemskab af Socialdemokratiet og SF blev derigennem udfordret, men også givet ny næring.³⁶

I løbet af årtiet nærmede de to positioner på arbejdernes side hinanden. Det sås bl.a. med førnævnte udgivelse *Elefanterne drager vestpå*, hvori de københavnske bryggeriarbejdernes formænd for kvindelig og mandlig afdeling, henholdsvis socialdemokraten Lone Christensen og SF'eren Holger Foss, lod sig interviewe. Begge formænd var ikke afvisende overfor at samarbejde med venstreoppositionen. Holger Foss udtalte optimistisk:

“Jeg plejer at sige, at den står 150 km til venstre for Maos enke [...] Men den stiller en del gode forslag, som vi naturligvis tager op og understøtter.”

Lone Christensen var mere skeptisk: “Oppositionen i denne afdeling er temmelig langt fra flertallets linie, og det synes jeg er ærgerligt. Vi kunne bruge hinanden bedre end i dag.”³⁷

Efter 1977 overtog VS' Bryggeribranchegruppe rollen som centrum for venstreoppositionen på DfB. VS'erne var især stærke på Tuborg, hvor de var meget aktive i klubbestyrelserne. Her deltog flere af de ledende aktivister, som er interviewet til denne undersøgelse.³⁸

For nærmere at indkredse de ressourcer, som de nye, venstrepositionelle aktivister bidrog med til de etablerede fagforeningsstrukturer forud for og under Bryggeristrejken i 1985, vil der i det følgende blive fokuseret på to ledende aktivisters veje ind i den faglig aktivisme på henholdsvis Carlsberg og Tuborg.

Barbara Kryger: kvindekamp er klassekamp

En af de socialistiske bryggeriarbejdere var Barbara Kryger. Hun er født i 1945. Som baggrund for sit arbejdsliv som bryggeriarbejder og sit fagpolitiske engagement fremhæver hun, at hun brød med familiens forventninger. I sine ungdomsår kom hun på kant med normerne i den præstefamilie, hun voksede op i. Særligt fremhæver hun, at hun blev "deporteret" til Schweiz, hvor hun var au pair i en præstefamilie, hvilket fremskyndede hendes ønske om at frigøre sig fra forældrene. Hun flyttede derfor til København, hvor hun fik arbejde som sæsonarbejder på Carlsberg i 1968. Her blev hun hurtigt optaget af de uligheder, der var mellem de mandlige og kvindelige arbejdere. At både løn og arbejdsfunktioner var kønsbestemte provokerede hende og fik hende til at søge sammen med ligesindede i Socialistiske Bryggeriarbejdere. Hun husker det som et meget venstreorienteret forum, hvor begreber som 'udbytningensprocenten' og 'overtagelse af produktionsmidlerne' var fremherskende.³⁹

Sammen med ligesindede gik også hun i samarbejde med personer og organisationer uden for bryggeribranchen. Omkring 1970 var hun med til at starte Kvindernes initiativgruppe for ligeløn, der var et netværk af fagligt aktive fra flere store kvindearbejdspladser i København (Den Kongelige Porcelainsfabrik, LK-NES m.fl.), der samarbejdede med Dansk Kvindesamfund og Rødstrømperne.⁴⁰ Der blev også lagt mange kræfter i spørgsmål omkring arbejdsmiljø, fx i udarbejdelsen af *Bryggerirapporten* – et samarbejde, der – udover SB på DfB som nævnt – senere førte til dannelsen af Aktionsgruppen Arbejdere Akademikere.

Ifølge et tidligere interview med Barbara Kryger fra 1980 lærte især Rødstrømperne dem mange praktiske færdigheder, som hun tog med sig ind i sit senere fagpolitiske virke:

“De var en god erfaring. De lærte os – ikke så meget omkring paroler, og hvordan kravene skulle stilles – men mere omkring at være aktiv, at turde

lave demonstrationer, at lave blade og holde møder og alt det praktiske med plakater. Rødstrømperne var en væsentlig grund til at hele den udadvendte aktivitet lykkedes så godt, som den gjorde.”⁴¹

En af de meget omtalte ligelønsaktioner, som Rødstrømperne og Initiativgruppen fik iværksat, var under 1. maj-fejringen i 1970, hvor hun sammen Karen Jespersen m.fl. erobrede talerstolen fra LO's formand Thomas Nielsen.⁴²

I 1971 blev hun fastansat og samme år valgt ind i bestyrelsen for den kvindelige klub på Gl. Tap, bryggeriets tappehal fra 1903, og i 1973 blev hun med stort flertal valgt som tillidskvinde samme sted. Hun afløste Maud Rasmussen, der som stort set alle tillidskvinderne på det tidspunkt var socialdemokrat.⁴³ Det medførte til gengæld, at hun blev smidt ud af Socialistiske Bryggeriarbejdere, fordi de ifølge Barbara Kryger opfattede det som forræderi at blive en del af den såkaldte fagforstenede fagbevægelse.⁴⁴

Men hun så muligheder. Som aktivist kunne hun få tilgang til ressourcer ved at gå ind i de etablerede fagforeningsstrukturer:

“Men så fandt vi ud af – var det ikke Uffe Ellemann-Jensen, der sagde, “If you can't beat them, join them”, altså. Og så fandt vi ud af, hvis vi lod os vælge ind til det ene og det andet, så var der lige pludselig, så var der duplikator, og der var frimærker, og der var telefon, og der var kontor og i stedet for, at vi sad hjemme med vores spritduplikator og kørte sådan noget. Så det blev sådan en strategi.”⁴⁵

Som tillidsrepræsentant blev hun også fritaget for arbejdet i ølproduktionen, hvilket gav rum for et endnu større aktivistisk og fagligt engagement.

I begyndelsen var der ifølge Barbara Kryger et stærkt pres på hende for at melde sig ind i Socialdemokratiet, men hun blev ikke medlem, heller ikke af andre partiorganisationer. Det nærmeste hun kommer hendes ideologiske overbevisning, udover at hun opfattede sig selv som socialist, er, da hun fortæller om sin anden ægtemand, som hun fandt sammen med omkring 1970:

“Han studerede psykologi og blev cand.psych. og var en stor udfordring og opbakning for mig. Han var også, han var, hvad fanden kaldte han det, anarko-syndikalist. Jeg ved ikke engang mere, jeg kan ikke huske mere, hvad det var, men jeg var selv sådan lidt inde i den anarkistiske retning, med at vi kunne godt, vi kunne sgu godt finde ud af at styre os selv, hvis vi bare kunne komme afsted med det, og vi var enige om, at melde os ind i Socialdemokratiet, det var skilsmissegrund.”⁴⁶

I det tidligere nævnte interview fra 1980 udtalte hun, at hendes partipolitiske sympati lå omkring Venstresocialisterne og Socialistisk Folkeparti.⁴⁷

De følgende år gik Barbara Kryger mere og mere ind i fagforeningsarbejdet. Når hun husker tilbage, mindes hun, at det stigende engagement i fagforeningen kom af en stor trang til at udfordre sig selv og til at vise, at hun kunne noget. Der var et vist element af, at hun ville vise, at hendes far havde taget fejl af hende. Dertil og nok så vigtigt mente hun og hendes støtter ude i klubberne, at der trængtes til forandring og udskiftning i toppen af fagforeningen. Allerede i 1974 blev hun på den baggrund valgt som næstformand, og i 1983 overtog hun formandsposten efter Lone Christensen, der i øvrigt også selv tidligere havde været aktiv i et fagligt netværk for ligeløn, men i en delvist konkurrerende gruppe med navnet Aktivgruppen for ligeløn.⁴⁸

Finn Sørensen: fra “proletariseret student” til strejkeleder

En anden ledende, venstreorienteret aktivist under Bryggeristrejken var Finn Sørensen. Han er født i 1946 og voksede op i en socialdemokratisk arbejderfamilie. Fra sin tidlige ungdom fremhæver han især, at han kom på Gl. Hellerup Gymnasium, hvor han lærte en masse færdigheder, som han senere kunne bruge i sin politiske karriere. Han fik også vakt en interesse for litteratur og musik, som han forfulgte i årene efter i kunstnerkollektivet Røde Mor og på litteraturstudiet på Københavns Universitet. Mødet med andre sociale lag i Hellerup og på universitetet gav ham imidlertid også en følelse af ikke at høre til. Den forsvandt først, da han afbrød sit studie i 1969 og tog arbejde på Nordisk Kabel og Tråd i Glostrup.⁴⁹

Samtidig lå der politiske overvejelser bag beslutningen om at søge mod et fabriksarbejde. Det var en bevidst politisk strategi på den yderste venstrefløj, at aktivisterne lod sig “proletarisere”. De blev det man kaldte “proletariserede studenter”. Det var især udbredt i den maoistiske del af venstrefløjen, som Finn Sørensen, efter et kort medlemskab af VS i 1968,⁵⁰ blev tilknyttet i 1969. Med base på B&W og inspireret af Lenin og bolsjevikernes blad *Iskra* (Gnisten) søgte Gruppen omkring Arbejderbladet at skabe et fortrosparti af “professionelle revolutionære”, der skulle lede arbejderklassen mod den socialistiske revolution. Som et lille skridt på vejen slog de sig i 1973 sammen med Kommunistiske Arbejdere og dannede Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister (KAm-l). Samtidigt praktiserede de en måske umiddelbart modstridende syndikalistisk linje, der tilsagde at den revolutionære forandring af samfundet skulle komme fra arbejderne på de store arbejdspladser. I begyndelsen arbejdede de under parolen “Leve de vilde strejker, skub fagforeningerne til side, dan strejkekomiteer” og lagde mange kræfter i at støtte og følge periodens vilde strejker.⁵¹

Finn Sørensen var bl.a. redaktør af udgivelsen *Erfaringer fra strejkerne*, der var et udvalg af artikler og ledere fra Arbejderbladet om strejker på virksomhederne Uniprint, Sabroe-ØB, Nilfisk, HT, B&W, Storno, Svendborg Værft og Den kgl. Porcelainsfabrik i 1975-1976 samt indeholdt et resume over, hvad faglige aktivister skulle gøre og ikke gøre, hvis de ville presse arbejdsgiveren mest muligt og lykkes med en strejke. En af konklusionerne var, at en hovedbetingelse var økonomisk støtte fra støttekomiteer, og hvad der kunne presses ud af fagforeningerne.⁵² Det kan måske også være med til at forklare, at KAm-l's mistro til fagforeningerne blev blødt op i løbet af 1970'erne under Finn Sørensens lederskab. I 1983 blev KAm-l nedlagt, og de sidste medlemmer gik ind i VS.

Under alle omstændigheder opfattede han den faglige aktivisme som en politisk nødvendighed. Mulighederne for selv at søsætte faglige aktioner var dog begrænset på Nordisk Kabel og Tråd. Socialdemokraterne sad tungt på fagforeningsarbejdet, og han stod ret alene med sine politiske anskuelser. Senere skiftede han til LK-NES på Nørrebro, hvor han fandt flere ligesindede og fik mere gang i aktivismen. Han husker bl.a. maj-strejkerne i 1974, hvor de var en gruppe af tre fra KAm-l og nogle stykker fra KF og VS på virksomheden. De lykkedes med at presse klubbestyrelsen og fællestillidsrepræsentanten til at indkalde til fællesmøder om situationen med den borgerlige Poul Hartling-regering. I sidste ende kostede det aktivistiske engagement ham jobbet, godt hjulpet på vej af den lokale klub, der blev træt af at blive kritiseret for at samarbejde med virksomhedens ledelse.

Det, der for alvor rykkede i hans liv som fagligt aktiv, var, da han blev ansat på Tuborg i 1979:

“Det var jo så en åbenbaring, kan man sige, fordi der kom jeg pludselig ind i et miljø på en arbejdsplads, hvor der var højt til loftet, menneskeligt og politisk, hvor vi jo havde stort set alle de politiske retninger – bortset fra socialdemokraterne, de fyldte ikke meget i den fagforening – men ellers så var der jo både blandt tillidsrepræsentanterne og os andre aktivister ud på gulvet, der var jo... havde vi sådan set hele den spændende venstrefløj repræsenteret [...] Det var en fantastisk fagforening at være en del af og nogle fantastiske arbejdspladser, fordi der var jo plads til aktivisme. Altså, fagforeningen inviterede jo ligefrem til det. Godt nok synes de måske nogle gange, at der blev lidt for meget af det, hvis det ikke lige passede med den linje, som Holger Foss, den daværende formand, han stod for, men [...] der [var] jo en fælles forståelse [af], at en stærk fagforening, den skal også rumme og [...] bliver også i mange tilfælde drevet frem af den aktivisme, som medlemmerne udviser.”⁵³

Samtidigt med hans entré opstod der en stor konflikt på Tuborg, hvor bryggeriarbejderne nedlagde arbejdet i næsten 5 uger, fordi bryggeriet ville lukke en tappekolonne. Strejken endte ud i indgåelsen af en vidtgående 5-årig rammeaftale, der gav garantier for, at virksomheden ikke ville fyre medarbejdere som følge af de forventede rationaliseringsgevinster ved udvidelsen af produktionen i Fredericia. Der indgik i aftalen også en produktionsgaranti og en investeringsgaranti for de københavnske bryggerier. Førnævnte Bjarne Mortensen fremhæver aftalen, som blev forhandlet hjem af hans bror, Preben Mortensen, på det tidspunkt fagforeningens kasserer, som “verdens bedste teknologiaftale nogensinde i Danmark”.⁵⁴

Omkring 1981 trådte Finn Sørensen ind i bestyrelsen for kørselsklubben for alle Tuborgs omkring 250 chauffører. Han kom derved ifølge eget udsagn til at gå på to ben – et fagligt i Bryggeriarbejdernes Fagforening og et politisk i KAm-I, fra 1983 i VS og i VS’ Bryggeribranchegruppe, der bestod af omkring 15 aktive partimedlemmer på Carlsberg og Tuborg.

Et sidste element, som Finn Sørensen fremhæver som vigtigt i optakten til konflikten i 1985, var studiekredsanalyser udarbejdet af både aktivister og studerende og forskere fra især Roskilde Universitetscenter og formidlingen af analyserne i fagbladet *Bryggeriarbejderen*, hvor aktivisterne blev “inviteret indenfor i uhørt grad”.⁵⁵ Den omtalte proces kan følges i *Bryggeriarbejderen*. Ifølge bladet blev der i 1982 ansat to “uddannelsesfolk” af fagforeningen (med 2/3-tilskud fra staten) til sammen med to forskere fra RUC til at udarbejde undervisningsmateriale om arbejdsmiljø, teknologi, uddannelse og historie.⁵⁶ I 1984 koncentrerede studiekredsene sig om emnet “teknologi og rammeaftale”, hvor de bl.a. diskuterede de krav, der måtte stilles til en ny rammeaftale.⁵⁷ Det resulterede i det omtalte særnummer, hvor både baggrunden for den daværende rammeaftale og konsekvenserne af ledelsens moderniseringsplaner for bryggeriernes forskellige arbejdsområder blev gennemgået. Bryggeriarbejderne kunne ifølge analysen se frem til dårligt arbejdsmiljø, nedlæggelser af arbejdspladser og fyringer, hvis der ikke blev lavet en ny rammeaftale. Der blev lagt op til, at de ansatte skulle have en meget større andel af rationaliseringsgevinsten i form af beskæftigelsesgaranti, kortere arbejdstid, uddannelse i arbejdstiden, bedre løn, garantier for bevarelse af produktion i København, herunder en investeringsgaranti, bedre arbejdsmiljø m.v.⁵⁸

Strejkeledelse

På det første stormøde indkaldt af fagforeningerne den 9. maj 1985 vedtog man strejkegrundlaget og nedsatte et strejkeudvalg, der fik navnet Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg. Formelt var det ikke fagforeningerne, der beslut-

tede noget, men stormødet, altså bryggeriarbejderne, for som Finn Sørensen pointerer: "... på det tidspunkt der, gør fagforeningerne sig umage for ikke at blive slæbt i Arbejdsretten med organisationsansvar. Så officielt er det jo ikke dem, der står for strejken."⁵⁹ Reelt var det dog netop fagforeningernes strejke, også selvom Aktionsudvalget organiserede de daglige aktioner:

"Aktionsudvalget er strejkens ledelse udadtil, men i virkelighedens verden, så er strejkeledelsen, det er et fælles møde imellem udvalgte repræsentanter fra de to fagforeningsledelser og Aktionsudvalget, og det bliver måske ikke hver dag, men tæt på, der er de møder, for at følge op på situationen, og hvor vi aflægger rapport, om hvad ved vi; hvordan kører det med organiseringen af strejken, og fagforeningsledelserne kommer med det politiske input; hvor er vi henne; har der været nogen kontakter med bryggeriet; hvad siger de i forbundet."⁶⁰

Med hensyn til valget af medlemmer til Aktionsudvalget, så var det ifølge Finn Sørensen i høj grad et anliggende for fagforeningen, selvom de formelt blev valgt på stormødet:

"Det var jo noget, man havde aftalt i fagforeningen, det var fagforeningens forretningsudvalg, så det er sådan, vi gør. Vi skal have en strejkeledelse, der kan være ansigtet udadtil. Der skal vi sidde seks personer, og så fik tillidsfol-

*Pressemøde under
Bryggeristrejken i
1985. Fra venstre:
Jørgen Frimand,
Bolette Munch-Pe-
tersen og Jens Wil-
lumsen. (Foto:
Harry Nielsen)*

kene til opgave at udpege tre fra hvert bryggeri [...] hvor der så også, men det fandt de så selv ud af, der skal være en balance mellem kørende personel og dem inde på bryggeriet, og vi skal også sørge for, at der er en vis politisk balance i det.”⁶¹

Bolette Munch-Petersen, der i 1985 arbejdede på Tuborg som ferieafløser og blev en af Aktionsudvalgets pressetalspersoner, husker, at hun tilhørte samme klub, som Annie Andersen (senere Mortensen) var TR for, og at hun blev anbefalet til at sidde i Aktionsudvalget af hende og Bjarne Mortensen:

“Jeg [blev] valgt til strejkeledelsen, fordi Annie og hendes mand Bjarne syntes, jeg var god til at snakke. Det har de i hvert fald sagt til mig, at de anbefalede hende den røde kone der, som man jo ikke har helt styr på. Og så vidste jeg også godt, at der manglede nogle kvinder, og de kunne ikke bruge de der socialdemokratiske kvinder. De stolede ikke på, at de kunne sige de rigtige ting, og det havde de nok også ret i.”⁶²

I Finn Sørensens tilfælde blev han faktisk ikke selv udpeget i første omgang. Tillidsrepræsentanten i Tuborgs kørselsklub indstillede en af hans venner fra VS’ Bryggeribranchegruppe, Keld Flintø, men Keld Flintø var ikke enig i den beslutning:

“Så går vi til møde, og så bliver man kaldt op derinde. De siger, der er nedsat et aktionsudvalg. Det består af bum bum, så råber jeg nede fra salen: “Nej, nej, nej, nej. Det er forkert. Det er Finn Sørensen, der skal sidde i det” [...] Jeg var bare fuldstændig sikker på, at han vil blive en strålende fagforeningsformand, hele hans stil og hele hans arbejdsomhed, flid og ordentlighed og dokumentation og så videre [...] Og så var det jo noget med at få ham gjort kendt andre steder end i vores lille butik ovre i kørselsklubben, komme ind i det der strejkeudvalg og i løbet af, jeg tror nærmest på det første møde, der sætter han sig og siger, skal jeg tage referat og sådan noget der, og så nogen, kan du ikke også være mødeleder [...] og han sidder jo med to fagforeninger, som, er, ja, historisk set modstandere, ikke, eller i hvert fald ikke altid enige [...] og det gør han jo fantastisk.”⁶³

Som mere end antydte af Keld Flintø, kom Finn Sørensen til at indtage en lederrolle, selvom ledelsen af Aktionsudvalget var kollektiv. Det er alle de interviewede enige om, inklusive ham selv, selvom han er tilbageholdende med at tage det på sig:

“FS: Der var ikke nogen formand.

JJ: Så der var kollektiv ledelse?

FS: Ja, det må man sige. Der var to, der var udvalgt til at være vores talerør i forhold til medierne, ikke, altså Bolette og Jørgen Frimand. De var sådan set strejkeudvalgets ansigt udadtil, og det blev så clearet internt i strejkeudvalget og sammen med fagforeningsledelsen, om hvad for nogen meldinger, de skulle komme med.

JJ: Var der nogen, der havde større indflydelse end andre, af de seks, der måske havde mere erfaring eller højere stjerne på en eller anden måde?

FS: Nej, jeg havde vel nok på en eller anden måde rollen som en slags, ja, en eller anden indpisker, eller hvad fanden man skal kalde det [...] det er en rolle, jeg tit har haft i mit liv, ligesom at tage noget ledelsesansvar [...] Så på en eller anden måde, ja, har det jo nok spillet en rolle.”⁶⁴

Barbara Kryger, der ikke var med i Aktionsudvalget og oplevede dets arbejde udefra, er heller ikke i tvivl:

“JJ: Hvad var dit indtryk af, hvem der styrede i Aktionsudvalget?

BKV: Det var Finn.

JJ: Det var Finn, uden tvivl?

BKV: Ja. Det var jo også derfor, han... Han var også en god idé som fagforeningsformand, fordi han var skidegod. Rigtig, rigtig dygtig, både organisatorisk og oratorisk.”⁶⁵

Aktionsudvalgets første opgave var at strukturere strejken og fordele ledelsesansvaret nedad i strejkeorganisationen, og det blev gjort ved at oprette særudvalg, hvor også tillidsrepræsentanter deltog. Der blev nedsat et bistandsudvalg, et indsamlingsudvalg, et pjeceudvalg, et strejkeavisudvalg, et blokadeudvalg, et arbejdspladsudvalg og et kulturudvalg. Alle udvalgene var vigtige hver på deres måde, men Finn fremhæver blokadeudvalget:

“Det er jo det første, der sker, det er, at vi får nedsat en lang række udvalg. Man kan sige militant vigtigste, det var selvfølgelig blokadeudvalget, fordi det der jo var afgørende, det var jo at få blokeret udkørslen af øl og indkørslen af materialer til de to bryggerier, og det viser sig hurtigt, og der bliver så nedsat et udvalg, og der bliver nogle ansvarlige for det, bl.a. Keld Flintø [...] og han er en meget kreativ, god organisator, og der er et par andre gode folk. Der er også nogle tillidsfolk, der går med i det der udvalg. Det er jo en nødvendighed, at de kørendes tillidsrepræsentanter er med i [det], og nogle fra tapperiet.”⁶⁶

Op ad i strejkeorganisationen, altså ind i fagforeningsregi, var der især én stærk leder, nemlig Holger Foss. Annie Andersen, TR for rengøringsklubben på Tuborg, husker ham både som dygtig forhandler og en god taler, men også som meget dominerende:

“Det var jo frygteligt at sidde til møde med mandlig afdeling, hvor Holger Foss var formand [...] Han var utrolig grov i sin tale, bandede som en havnearbejder i mange generationer tilbage. Han havde stadigvæk den opfattelse, at hvis han sagde, at det her bord, det var grønt, så var det grønt. Og det skulle du så bare tro på, fordi det var ham, der sagde det. Han var formand for en fagforening, hvor, at man i helt gamle dage havde en helt anden opfattelse af, at formanden var ligesom en minikonge.”⁶⁷

Ifølge Bolette Munch-Petersen havde han det tiltagende svært ved ikke at være strejkens ansigt udadtil:

“Han havde en meget stor forfængelighed, og han hadede jo, at det ikke var ham, der var strejkeleder. Altså, han ville jo gerne være anerkendt som bryggeriarbejdernes strejkeleder, og så stod de der seks hvalpe der, som var tyve år yngre end ham og førte sig frem, og så til sidst kunne han sgu ikke holde det ud. Og så en dag, så satte han sig op, og så holdt vi et pressemøde, hvor han sagde, at: “jeg står bag strejken”.”⁶⁸

Med en term lånt fra forskning i uformelt lederskab i den amerikanske borgerrettighedsbevægelse, kan man argumentere for, at flere af de ledende aktivister, men især Finn Sørensen, fungerede som 'bridge leader' mellem græsrodsaktivisterne på den ene side og 'den store leder', Holger Foss og fagforeningsledelsen på den anden side. Den amerikanske sociolog Belinda Robnett ser disse brobyggers aktiviteter som nødvendige trædesten for potentielle aktivister, hvis de skal overskride barriererne mellem deres personlige liv og det politiske liv i de sociale bevægelsesorganisationer.⁶⁹

Rollen som brobygger fik ifølge Finn Sørensen selv og flere af de andre betydning for hans videre karriere i fagforeningen:

“Den fik jo en afgørende betydning, fordi Holger Foss meddelte jo kort efter strejken, at han stoppede [...] Han indkaldte mig til en samtale: “Jeg er altså nået frem til at anbefale, at vi vælger dig som formand”, og han lagde da ikke skjul på, at det var min indsats under konflikten, altså indsatsen i Aktionsudvalget, som jo i høj grad handlede om at formidle et godt samarbejde mellem to fagforeninger, at det var en af de udslagsgivende ting for ham.”⁷⁰

Tillidsrepræsentantmøde i Byggefagenes Samvirkes Hus i juni 1985 til fordel for bryggeriarbejdernes kamp. Fra venstre: Finn Sørensen, Holger Foss og Barbara Kryger. (Foto: Ole Wildt)

Både Barbara Kryger og Finn Sørensen havde uformelle, ledende roller som aktivister, inden de blev trukket ind i den etablerede fagforeningsstruktur. Selvom de indledende udfordrede systemet og til tider var uglest, så besad de egenskaber, som fagforeningerne kunne bruge. Efter strejken blev Finn Sørensen valgt som ny formand for den mandlige afdeling, og med sammenlægningen af de to afdelinger i 1986 kom de to til at udgøre det nye formandskab.

Indsamling og strejkeunderstøttelse

Officielt var det som nævnt ikke fagforeningerne, der organiserede strejken. Da det var en overenskomststridig strejke, ville det kunne blive meget dyrt, men i realiteten var det netop det. Arbejdsretten dømte da også både medlemmerne og fagforeningerne store bodsbeløb gennem hele forløbet, i alt omkring 40 millioner, heraf 12 millioner til fagforeningerne for organisationsansvar.⁷¹

Selvom Barbara Kryger var fagforeningsforkvinde, opfattede hun sig som en del af strejken og tog del i organiseringen af strejken, men uofficielt og så vidt muligt uden offentlighedens kendskab. Som et tydeligt eksempel på at hele fagforeningsapparatet var aktiveret, var omkring indsamling af penge og udbetaling af strejkeunderstøttelse, der formelt set slet ikke måtte finde sted, men som er noget af det, som Barbara Kryger husker tydeligst:

“Der var de der kæmpe møder i KB-Hallen, hvor Preben Møller Hansen kom med den berømte papkasse under armen [...] Op af midtergulvet i sin hawaiiskjorte [...] Og Holger [Foss] og jeg, vi sad oppe på scenen, og så havde han pengesedlerne med [...] Og det, der så blev samlet ind [...] og den måde, det blev organiseret på, det var egentlig smart, fordi [...] det var den gamle KB-Hal, inden den brændte, og der var jo garderober, hvor der var sådan et garderebmærke, og så sad klubbestyrelserne i hver sit område i garderoben, og de kendte jo dem, der var i deres afdeling, og så kom dem, der skulle til møde. De kom med deres lønseddel, og så fik de en streg over, der hvor fagforeningskontingentet var betalt, og så fik de et garderebmærke, og så når de gik igen, så afleverede de garderebmærket, og så fik de kontanter, så det var en rigtig god måde at få det organiseret på, og det gik rimeligt hurtigt jo.”⁷²

Bjarne Mortensen, der i 1985 var fællestillidsmand på Tuborg, og som sammen med fællestillidsmanden på Carlsberg, Arthur Jensen, stod for kontakten med bryggeriets ledelse under konflikten, var ansvarlig for strejkens indsamlingsudvalg:

“Vi var jo, altså Annie [Andersen, senere Mortensen] og jeg var jo ansvarlige for hele pengeindsamlingen. Vi havde et kontor nede i Dannebrogsgade ved... i en sidegade til Istedgade, nede i en kælder, der stod åben hele tiden, og vi havde alle administrationerne af mærkerne og sendte folk ud i landet. Og der væltede ind med penge [...] Så hvis der kom én ned ved aftenstid, hvor vi var ved at lukke, så kunne de have løbet med et par millioner. Så vi kørte med en taske gennem Istedgade [...] ind og afleverede dem i fagforeningen til Torben Olsen, der var kasserer dengang.”⁷³

I hvor høj grad de indsamlede penge gik til strejkeunderstøttelse, svarer Bjarne Mortensen:

“Nu er vi der jo. Pengene blev brugt til aktiviteter til konflikten. Klubberne havde jo også selv penge. Min klub havde over en million, der blev udbetalt under den konflikt som diæter [...] de blev udbetalt til stormøderne. Når vi havde sådan et heldagsmøde, så fik de 150 kroner, og så fik de også lidt penge andre steder fra [...] Det var den måde, aktivistiske faggrupper organiserede sig på. Det var, at man kanaliserede midler til medlemmerne, så vidt muligt på lovlig vis.”⁷⁴

I de samtidige papirer blev det klart formuleret. De omtalte diæter var “en slags skjult strejkestøtte til strejkens aktive”. I første omgang til blokadevagter,

der fik 50 kr. for en vagt på 4 timer. Senere blev det besluttet, at aktivisterne skulle "plejes" med 50 kr. pr. dag, mens alle deltagerne på de ugentlige stormøder fik et større beløb. Aktionsudvalget vurderede halvvejs inde i strejken, at det var "altafgørende for strejkens succes, at der snarest udbetales nogle "tusser" til medlemmerne".⁷⁵

Fra starten var det fagforeningerne og aktivisternes ønske, at deres forbund, Dansk Bryggeri-, Brænderi- og Mineralvandsarbejder Forbund, skulle støtte økonomisk op om strejken. Allerede på det først stormøde den 9. maj, hvor strejken blev sat i gang, blev der meldt ud til de fremmødte, at der blev arbejdet på at få penge fra "onkel".⁷⁶ "Onkel" var et kodeord for forbundet. Ifølge Hans Jørgen Vad var begrebet opstået året inden under en strejke på Danfoss, hvor Specialarbejderforbundet i Danmark (SiD) uofficielt støttede strejken.⁷⁷ På strejkens 6. dag afviste forbundsformand, Preben Mortensen, imidlertid at anbefale et lån på 16 millioner til de to fagforeninger, og tre dage senere afviste forbundets hovedbestyrelse med én stemme at godkende et sådan lån. Derefter blev der gjort forgæves forsøg på at få støtte fra andre forbund, ikke mindst SiD. Barbara Kryger kontaktede flere gang SiD's formand, Hardy Hansen.⁷⁸ Ifølge Aktionsudvalgets efterfølgende beretning fik det afgørende betydning, at deres eget forbund havde afvist at hjælpe dem med strejkeunderstøttelse:

"Midtvejs under strejken var der f.eks. "familieråd" hos en meget rig forsamling af "onkler". Her blev det med et flertal på blot tre stemmer afvist at give bryggeriarbejderne 20 mill. kr. kvit og frit til at føre kamp for. Begrundelsen: Når vores eget forbund ikke støttede, så de heller ingen grund til det!"⁷⁹

Det eneste forbund, der støttede strejken, var Sømændenes Forbund. Det skete, da Preben Møller Hansen som nævnt afleverede en papkasse med 500.000 kr. på et stormøde i KB-Hallen.⁸⁰ Til stor moro for pressen forklarede han, at han på vej til KB-Hallen tilfældigvis havde fået kassen af en mand, der takket være Schlüter-regeringen var så tynget af profit, at han ikke anede, hvad skulle gøre med alle sine penge. Den flinke mand ville endda overveje, om han skulle donere en kasse fuld af penge hver uge i den kommende tid.⁸¹ Internt i strejkeorganisationen noterede de sig, at pengene var bevilliget af Sømændenes Kulturfond til "diæter i forbindelse med studiekreds om Arbejdsretten på torsdag".⁸² Holger Foss kendte Preben Møller Hansen fra Formandsinitiativet, hvor de sammen havde stået for en mere militant linje i modsætning til mere moderate kommunister.⁸³

Efter strejkens ophør valgte bryggeriarbejdernes forbund dog at betale for Arbejdsrettens bod – uofficielt. I et referat fra et af de sidste møder i strejke-

organisationen fremgår det, at følgende passus ikke skulle medtages i det officielle referat:

“Fagforeningerne kontakter ligeledes Forbundet, og minder om Prebens [Mortensen] løfte om at behandle vores bod på samme måde, som man behandlede medlemmernes bod under Ceres-konflikten.”⁸⁴

Senere blev det opdaget og kostede forbundet en tilsvarende stor bod på 12 millioner fra Arbejdsretten.

Konklusion

Det er oplagt, at en strejkeorganisations ressourcemobilisering er en sammensat størrelse, som det er vanskeligt at komme helt i bund med, men der er elementer som stikker ud, og som er blevet behandlet i denne artikel. Pointen, som Flemming Mikkelsen som nævnt har fremført, om, at de alternative protestorganisationer både er i opposition til den etablerede fagbevægelse og afhængig af dens ressourcer, har vist sig at være en relevant indgang til Bryggeristrejken i 1985.

Socialistiske Bryggeriarbejdere var i udgangspunktet ikke bare i opposition til den socialdemokratiske fagbevægelse, men også den ellers aktivistiske og konfliktsøgende fagforening ført an af Holger Foss, der havde været involveret i det kommunistisk dominerede Formandsinitiativet i 1970'erne. I løbet af årtiet bevægede de venstreoppositionelle aktivister og de forskellige politiske organisationer på den yderste venstrefløj (KF, KAm-I, VS m.fl.) sig i en mere fagforeningsvenlig retning. De gik ind i klubbestyrelserne på bryggerier, ikke mindst på Tuborg, hvor VS' Brygbranchegruppe var godt repræsenteret i første halvdel af 1980'erne.

Enkelte af dem som Barbara Kryger blev tillidsrepræsentanter, da de fandt ud af, at fagforeningen kunne stille ressourcer til rådighed for deres politiske engagement. Andre som Finn Sørensen blev i stigende grad værdsat af fagforeningen, da de besad ressourcer som den kunne bruge, når der som under Bryggeristrejken skulle mobiliseres for en større sag. De venstreoppositionelle aktivister, hvoraf mange var såkaldte “proletariserede studenter”, var generelt gode til at kommunikere skriftligt og mundtligt samt havde erfaring med et bredere protestrepertoire fra andre faglige konflikter og tidens politiske protestbevægelser, f.eks. Rødstrømperne og aktivistiske forskere fra RUC. De havde derigennem både et aktivistiske netværk uden for bryggeribranchen, men også en mere ikke-hierarkisk betinget kontaktflade til kollegaerne på 'gulvet'.

Aktivisterne i og omkring Aktionsudvalget udgjorde sammen med fagforeningsledelserne strejkeorganisationens ledelse og netop lederskab i sociale bevægelser har som nævnte været et underprioriteret emne i udforskningen af sociale bevægelser. Som påpeget af Belinda Robnett gør undersøgelser af de vitale mellemliderlag os klogere på, hvordan protestnetværk virker. Lederskab var tilstede hele vejen ned gennem strejkeorganisationen, fra fagforeningsformændene Holger Foss og Barbara Kryger over Aktionsudvalgets uformelle leder Finn Sørensen og fællestillidsmanden Bjarne Mortensen til særudvalgenes ansvarlige og tilknyttede som f.eks. Keld Flintø og TR Annie Andersen. Mellem den nok mest centrale 'bridge leader', Finn Sørensen, og 'den store leder', Holger Foss, var der især i årene op til strejken komplekse relationer af både antagonisme og et frugtbart samarbejde, der i sidste ende betød, at Foss pegede på Finn Sørensen som sin efterfølger, selvom de ikke var partikammerater.

Under konflikten var finansiering af de strejkende den mest afgørende og konkrete form for ressourcemobilisering. Fra første færd var sikringen af strejkeunderstøttelse højt på dagsordenen. Der blev organiseret hjælp fra socialrådgivere til at søge offentlig bistand. Der blev produceret og solgt badges. Der blev samlet ind fra privatpersoner, virksomhedsklubber og fagforeninger. En hel organisation blev bygget op omkring dette arbejde. Fagforeningerne og tillidsfolkene tog aktiv del i det, selvom det var en overenskomststridig strejke. Pengene blev udbetalt som diæter til medlemmerne på stormøder og mellem disse til de aktive. Der blev også arbejdet for at få støtte fra bryggeriarbejdernes eget forbund og andre forbund, dog med begrænset held. Ressourcemobilisering – på flere måder – var strejkeorganisationsledelsens vigtigste opgave. Det var det, der gjorde en 8 uger lang konflikt mulig.

Noter

1. Flemming Mikkelsen og Jesper Jørgensen: "Trade Union Activism in the Nordic Countries: Introduction", i: Jesper Jørgensen og Flemming Mikkelsen (red.), *Trade Union Activism in the Nordic Countries since 1900*, London: Palgrave Macmillan 2023: 1-14.
2. Jennifer Jihye Chun: "The Power of the Powerless: New Schemas and Resources for Organizing Workers in Neoliberal Times", i: Akiri Suzuki (red.), *Cross-National Comparisons of Social Movement Unionism: Diversities of Labour Movement Revitalization in Japan, Korea, and the United States*, Bern: Peter Lang 2012: 37-60.
3. Lasse Lindekilde og Thomas Olesen, *Politisk protest, aktivisme og sociale bevægelser*, København: Hans Reitzels Forlag 2015.
4. Ron Aminzade og Doug McAdam: "Emotions and Contentious Politics", i: Ron Aminzade m.fl. (red.), *Silence and Voice in the Study of Contentious Politics*, Cambridge: Cambridge University Press 2001: 14-50; Francesca Polletta, *It Was Like a Fever. Storytelling in Protest and Politics*, Chicago: University of Chicago Press 2006; og Robert Gil-

- dea, James Mark og Anette Warring (red.), *Europe's 1968. Voices of Revolt*, Oxford: Oxford University Press 2013.
5. James M. Jasper, *The Art of Moral Protest*, Chicago: University of Chicago Press 1997.
6. Se også: Jesper Jørgensen: "Solidaritet med andre 'andre'. Livshistoriske veje ind i politisk aktivisme på den danske venstrefløj, 1960-1990", *Temp – tidsskrift for historie* 23, 2021: 128-148.
7. Finn Sørensen: "Bryggeristrejken 1985", *Leksikon for det 21. århundrede*, <https://leksikon.org/art.php?n=390>, sidst ajourført 23.10.2003 (set 23.3.2023).
8. F.eks. Peter Cole, *Dockworker Power. Race and Activism in Durban and the San Francisco Bay Area*, Urbana: University of Illinois Press 2018.
9. F.eks. Jacob A. Zumoff, *The Red Thread. The Passaic Textile Strike*, New Brunswick: Rutgers University Press 2021.
10. Lowell Turner: "An Urban Resurgence of Social Unionism", i: Lowell Turner og Daniel B. Cornfield (red.): *Labor in the New Urban Battle Grounds. Local Solidarity in a Global Economy*, London: ILR Press 2007: 15.
11. Flemming Mikkelsen: "Social Movement Unionism in Denmark, 1940-1985", i: Jørgensen og Mikkelsen 2023, op.cit.: 135-153.
12. Knud Knudsen, *Arbejdskonflikternes historie i Danmark. Arbejdskampe og arbejderbevægelse 1870-1940*, København: SFAH 1999; og Peter Birke, *Wilde Streiks im Wirtschaftswunder. Arbeitskämpfe, Gewerkschaften and soziale Bewegungen in der Bundesrepublik and Dänemark*, Frankfurt: Campus Verlag 2007. Se også: Knud Knudsen, *Danish trade unionism 1870-1940. Work, workshop & society*, Aalborg: Aalborg University Press 2021; og Peter Birke: "Spontane strejker i "gyldne tider". Arbejdskampe i den danske industri i 1960'erne", *Arbejderhistorie* 3, 2007: 64-80.
13. Anne Brædder: "'På lige fod med mændene'" – kvindebegrebets konstruktion blandt kvindelige bryggeriarbejdere 1949-75", *Arbejderhistorie* 2, 2010: 47-65: 47-48.
14. Regin Schmidt, *PET's overvågning af arbejdsmarkedet 1945-1989*, PET-kommissionens beretning, bd. 8, København: PET-kommissionen 2009.
15. Flemming Mikkelsen, *Radikaliseringen af de offentligt ansatte i Danmark*, København: SFAH 1994; og Jesper Due og Jørgen Steen Madsen, *Kampen mellem ansættelsesformerne, 1970-1990*, Det offentlige aftalesystems historie, bd. 3, Odense: Syddansk Universitetsforlag 2020.
16. Hans Jørgen Vad, *Påskestrejkerne – ti dage der rystede Schlüter*, København: SFAH 1995: 99, 106, 110-111. Strategien mindede meget om kommunisternes i den tidlige efterkrigstid, se: Jesper Jørgensen: "Mass Labor Protest and Trade Union Activism in Early Post War Copenhagen", i: Jørgensen og Mikkelsen 2023, op.cit.: 155-177.
17. Sørensen 2003, op.cit.; og Bolette Munch-Petersen m.fl., *Erfaringerne fra bryggeriarbejdernes strejke 1985*, København: Bryggeriarbejdernes Fagforening for København og Omegn 1985.
18. John D. McCarthy og Mayer N. Zald: "Resource mobilization and social movements: A partial theory", *American Journal of Sociology* 82, 1977: 1212-1241; Doug McAdam, *Political Process and the Development of Black Insurgency, 1930-1970*, Chicago: University of Chicago Press 1982; og Charles Tilly, *From Mobilization to Revolution*, Reading: Addison-Wesley 1982.
19. Bob Edwards og John D. McCarthy: "Resources and social movement mobilization", i: David A. Snow, Sarah A. Soule og Hanspeter Kriesi (red.), *The Blackwell Companion to Social Movements*, Malden: Blackwell Publishing 2004: 116-152. Se også: Jesper Jørgensen og Thomas Olesen: "A New Organizational Paradigm? Comparing the Organization and Resources of Historical and Contemporary Social Movements in Denmark, 1960-2020", *Moving the Social. Journal of Social History and the History of Social Movements* 67, 2022: 99-124.
20. Ardra L. Cole og J. Gary Knowles (red.), *Lives in Context: The Art of Life History Re-*

- search, Lanham: AltaMira Press 2001: 23. Se også: Valerie J. Janesick: "Oral History, Life History, and Biography", i: Audrey A. Trainor and Elizabeth Graue (red.), *Reviewing Qualitative Research in the Social Sciences*, New York: Routledge 2013: 151-165: 152.
21. Olivier Fillieule og Erik Neveu: "Activists' Trajectories in Space and Time: An Introduction", i: Olivier Fillieule og Erik Neveu (red.), *Activists Forever? Long-Term Impacts of Political Activism*, Cambridge: Cambridge University Press 2019: 1-37.
22. Carl Erik Andresen, Jørgen Burchardt og Flemming Mikkelsen (red.), *Arbejdererindringer: metode – kildekritik – indsamling – benyttelse*, Aarhus: Universitetsforlaget i Aarhus 1979.
23. Carl Erik Andresen: "Arbejdererindringer og den historiske tradition", *Arbejderhistorie* 18, 1982: 63-67: 64.
24. For et overblik over Oral History-traditionens kildekritiske udfordringer, se: Sofie Lene Bak (red.), *Oral History i Danmark*, Odense: Syddansk Universitetsforlag 2016.
25. Colin Barker, Alan Johnson og Michael Lavalette: "Leadership matters: an introduction", i: Colin Barker, Alan Johnson og Michael Lavalette (red.), *Leadership and social movements*, Manchester: Manchester University Press 2001: 1-23: 1-4.
26. Arbejdermuseet & Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), Bryggeriarbejdernes Aktionsudvalg, arkivnr. 1955, ks. 1: referat af møde mellem Aktionsudvalget og TR-gruppen, 10.5.1985, og ks. 2: "Bryggeriarbejderstrejken. Dag for dag. Torsdag d. 9. maj til søndag d. 7. juli 1985. En kronologisk gennemgang ved aktionsudvalget, Roskilde Højskole, august 1985". 2. Aktionsudvalget bestod af Ole Koch, Finn Sørensen, Bolette Munch-Petersen, Jens Willumsen, Jørgen Frimand Nielsen og Erik Karsberg-Petersen. Medlemmerne af Store Forhandlingsudvalg var Holger Foss, Bent Meyer, Torben Olsen, Bjarne Mortensen og Arthur Jensen samt Barbara Kryger, Inge Jensen, Jytte Pedersen/Hansen(?), Annie Andersen (senere Mortensen) og Kirsten Haastrup.
27. Alle interviewpersoner har skriftligt indvilliget i, at de foretagne lydoptagelser må bruges til denne undersøgelse uden anonymisering, og at optagelserne efterfølgende arkiveres i Arbejdermuseet og ABA's erindringsindsamling, der stilles til rådighed for historiske undersøgelser. Citaterne er blevet tilsendt interviewpersonerne til godkendelse.
28. *SB. Socialistiske Bryggeriarbejdere på Carlsberg og Tuborg*, særnummer, april 1977.
29. *Ibid.*
30. *Bryggeriarbejderne og ølkapitalen. Elefanterne drager vestpå*, København: Politisk Revy 1978: 9-10.
31. *SB*, 1, 1973.
32. *SB*, 2, 1973: "Fagforeningen, Klubberne og os": 2.
33. Erik Christensen, *Arbejderpartiernes faglige politik i 1970'erne*, Aalborg: Aalborg Universitetsforlag 1981: 153.
34. Bente Nielsen og Jens Ole Rasmussen, *Det ny venstres faglige politikker 1967-1975*, Aarhus: Fagtryk 1981: 204. Poul Petersen havde tidligere været tilknyttet Den faglige Gruppe i Odense (Interview med Poul Petersen, 24.8.2022).
35. Interview med Bjarne Mortensen, 25.8.2022. Bjarne Mortensen var i 1985 fællestillidsmand på Tuborg og formand for SF's faglige landsudvalg.
36. Udover Barbara Kryger og Bjarne Mortensen havde også Keld Flintø, Poul Petersen, Tage Arentoft (KF'er) og Preben Mortensen, senere forbundsformand under konflikten i 1985, haft tilknytning til Socialistiske Bryggeriarbejdere. For en kortere gennemgang af VS's faglige politik, se Vad 1995, op.cit.: 136-138. For SF's faglige politik, se: Rasmus Ravnholdt Johnsen: "SF's faglige politik og organisering 1959-80", *Arbejderhistorie* 1, 2020: 30-57.
37. *Bryggeriarbejderne og ølkapitalen*, op.cit.: 131, 135.
38. ABA, Poul Petersen, arkivnr. 332, ks. 7. I november 1984 var Bjarne A. Frandsen, Finn Sørensen, Keld Flintø, Poul Petersen og Tage Arentoft medlemmer af gruppen (ABA, Venstresocialisterne, arkivnr. 502, ks. 245-246).

39. Interview med Barbara Kryger Villemos, 12.8.2022.
40. Se også: Brædder 2010: 58-60.
41. Interview med Barbara Kryger Villemos, 12.8.2022.
42. "Uddrag af interview med Barbara Kryger", *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, <https://www.kvinfo.dk/kilde.php?kilde=497> (set 18.11.2022).
43. ABA, Kvindernes Klub, Gl. Tap, Carlsberg, arkivnr. 2247, ks. 1: bestyrelsens forhandlingsprotokol.
44. Jf. Kjeld Schmidt og Ilja Wechseltmann, *Den danske fagforstening*, København: Røde Hane 1970.
45. Interview med Barbara Kryger Villemos, 12.8.2022.
46. Ibid.
47. "Uddrag af interview", op.cit.
48. Anette Eklund Hansen: "Lone Christensen" og "Margit Fogh Jensen", *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*, <https://kvindebiografiskleksikon.lex.dk> (set 18.11.2022).
49. Interview med Finn Sørensen, 7.6.2022.
50. "Vand under broen #11 – Finn Sørensen om KAM-l", *Radioaktiv, Solidaritet*, <https://solidaritet.dk/vand-under-broen-11-finn-soerenen-om-kam-l/> (set 22.11.2022).
51. Interview med Finn Sørensen, 7.6.2022; Finn Sørensen: "Kommunistisk Arbejderforbund marxister-leninister (KAM-l)", *Leksikon for det 21. århundrede*, <https://www.leksikon.org/art.php?n=1413> (set 22.11.2022); og Finn Sørensen: *Hvad puklede "kamelene" for?*, København: KA m-l 1983: 7-8. Se også: *PET's overvågning af den antiimperialistiske venstrefløj 1945-1989. PET-kommissionens beretning*, bd. 9. København: PET-kommissionen 2009: 195-197.
52. Finn Sørensen (red.), *Erfaringer fra strejkerne. Et udvalg af artikler og ledere fra ARBEJDERBLADET*, København: Arbejderforlaget 1976.
53. Interview med Finn Sørensen, 7.6.2022.
54. Interview med Bjarne Mortensen, 25.8.2022.
55. Interview med Finn Sørensen, 7.6.2022.
56. *Bryggeriarbejderen* 7, september 1982: 6-7.
57. *Bryggeriarbejderen* 1, februar 1984: 7.
58. *Bryggeriarbejderen* 3-4, 1984.
59. Interview med Finn Sørensen, 7.6.2022.
60. Ibid.
61. Ibid.
62. Interview med Bolette Munch-Petersen, 8.8.2022.
63. Interview med Keld Flintø, 28.6.2022.
64. Interview med Finn Sørensen, 7.6.2022.
65. Interview med Barbara Kryger Villemos, 12.8.2022.
66. Interview med Finn Sørensen, 7.6.2022.
67. Interview med Annie Mortensen, 25.8.2022.
68. Interview med Bolette Munch-Petersen, 8.8.2022.
69. Belinda Robnett, *How Long? How Long? African-American Women in the Struggle for Civil Rights*, New York: Oxford University Press 1997: 19.
70. Interview med Finn Sørensen, 7.6.2022.
71. Munch-Petersen m.fl. 1985, op.cit.: 27-28.
72. Interview med Barbara Kryger Villemos, 12.8.2022.
73. Interview med Bjarne Mortensen, 25.8.2022.
74. Ibid.
75. ABA, 1955, ks. 1: referater af møder mellem Aktionsudvalget og Store Forhandlingsudvalg, 2. og 10.6.1985 samt mellem Aktionsudvalget og særudvalgene, 14.6.1985.
76. ABA, 1955, ks. 2: "Bryggeriarbejderstrejken", op.cit.: 5.
77. Vad 1995, op.cit.: 119.

78. ABA, 1955, ks. 2: "Bryggeriarbejderstrejken", op.cit.: 12, 16, 41.
79. Munch-Petersen m.fl. 1985, op.cit.: 29. Hans Jørgensen Vad mener, at der må henvises til et formandsmøde i LO (Vad 1995: 119).
80. ABA, 1955, ks. 2: "Bryggeriarbejderstrejken", op.cit.: 52.
81. *Politiken* 21.6.1985.
82. ABA, 1955, ks. 1: referat af møde mellem Aktionsudvalget, Store Forhandlingsudvalg og TR/TR-suppleanter, 19.6.1985.
83. Hans Hoier Nielsen og Arne Josefsen Rolighed, *Faglige konflikter i Danmark. En analyse af konfliktudviklingen og dens konsekvenser for fagbevægelsen og det fagretlige system*, utrykt speciale, Aarhus Universitet 1980: 145.
84. ABA, 1955, ks. 1: referat af møde mellem Aktionsudvalget, Store Forhandlingsudvalg og TR/TR-suppleanter, 3.7.1985.

Abstract

Jesper Jørgensen: The Brewery Workers' Strike 1985. Trade Union Activism, Resource Mobilisation and Leadership, *Arbejderhistorie*, 1, 2023, pp. 5-35.

Conflicts of interest in the labour market are predominantly handled by institutionalized negotiations between the labor market parties, collective agreements, labour law courts, tripartite negotiations and sometimes state intervention, in Denmark called the Danish or Nordic model. But that is not the whole story. Trade union activism is performed in the surroundings of the formal system. In order to examine this phenomenon more closely, the brewery workers' 8-week non-contractual strike in 1985 has been chosen as a historical case. Based on both interviews with involved activists as well as printed and unprinted material from the strike's actors, the article takes a closer look at the importance of resource mobilization. Concretely, the issue is dealt with through an introduction to the grouping The Socialist Brewery Workers, to which several of the interviewees were affiliated in the 1970s, and where a new left-oppositional, ideologically driven rationale and network was established. Next, the life stories of two of the strike's most leading figures in the strike are examined, and through them an insight is given into the different types of resources that the activists contributed to the conflict. Finally, the mobilization of resources is further dealt with in a section on strike leadership, where the concept of 'bridge leaders' is introduced, and in a section on the crucial importance of collecting money for strike support. An important lesson is that activists can be both in opposition to the established unions and dependent on them.

Jesper Jørgensen, cand.mag.
Arkivar, Arbejdermuseet
jjo@arbejdermuseet.dk